Valiokunnan lausunto HaVL 15/2026 vp– HE 63/2026 vp

Hallintovaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lapsiin liittyvien rikosepäilyjen selvittämisessä avustavista terveydenhuollon yksiköistä

Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lapsiin liittyvien rikosepäilyjen selvittämisessä avustavista terveydenhuollon yksiköistä (HE 63/2026 vp): Asia on saapunut hallintovaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava sosiaali- ja terveysvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:
- hallitusneuvos Laura Terho, sosiaali- ja terveysministeriö
- sosiaalineuvos Marjo Malja, sosiaali- ja terveysministeriö
- poliisitarkastaja Arto Hietanen, sisäministeriö
- ylikomisario Saara Asmundela, Poliisihallitus

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:
- oikeusministeriö
- Syyttäjälaitos
- Pelastakaa Lapset ry

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Hallituksen esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki lapsiin liittyvien rikosepäilyjen selvittämisessä avustavista terveydenhuollon yksiköistä. Samalla nykyinen vuonna 2009 voimaan tullut lapseen kohdistuneen seksuaali- ja pahoinpitelyrikoksen selvittämisen järjestämisestä annettu laki (1009/2008, ns. seri-laki) kumotaan. Esityksellä toteutetaan hallitusohjelman kirjausta siitä, että lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan tapauksissa varmistetaan lapsen edun mukainen tutkinta ja monialainen tuki eri viranomaisten yhteistyönä. Hallintovaliokunta pitää tavoitetta lapsen edun turvaamisesta erittäin tärkeänä ja puoltaa lakiehdotuksen hyväksymistä. Valiokunta tarkastelee tässä lausunnossa toimialansa huomioon ottaen erityisesti ehdotetun sääntelyn vaikutuksia esitutkintaviranomaisiin ja rikostorjuntaan.

Valmis
5.0

Valiokunnan lausunto HaVL 15/2026 vp

Ehdotetussa laissa säädetään terveydenhuollossa toimivista yksiköistä, jotka avustavat esitutkintaviranomaisia, syyttäjää ja tuomioistuimia lapsiin liittyvien rikosten selvittämisessä. Käytännössä näitä tehtäviä hoitavat jatkossakin lasten ja nuorten oikeuspsykologian ja oikeuspsykiatrian yksiköt, jotka toimivat myös nykyisen lain mukaisina tutkimusyksikköinä. Näihin yksiköihin ohjautuu tällä hetkellä asiakkaiksi noin 10 prosenttia lapsiin ja nuoriin kohdistuneiden epäiltyjen seksuaali- ja pahoinpitelyrikosten asianomistajista (1 550 pyyntöä vuonna 2024). Selvästi suurin osa yksiköille tehdyistä pyynnöistä tutkia lapsi on tullut poliisilta.

Hallintovaliokunta pitää perusteltuna, että ehdotetun lain soveltamisala on laajempi kuin kumottavan seri-lain. Ehdotettua lakia sovelletaan myös muihin rikoksiin kuin seksuaali- ja pahoinpitelyrikoksiin. Tämä tarkoittaa sitä, että poliisi voi tarvittaessa hyödyntää ehdotetussa laissa tarkoitettujen yksiköiden osaamista ja asiantuntemusta jatkossa myös tilanteissa, joissa epäillään esimerkiksi työperäistä ihmiskauppaa, laitonta uhkausta tai vapaudenriistoa. Erityisosaamisen aiempaa laajemman hyödyntämisen arvioidaan edistävän rikosten selvittämistä ja turvaavan lasten asianmukaista kuulemista. Muutoksella myös parannetaan viranomaisten valmiuksia arvioida epäillyn syyllisyyttä tukevia ja sitä vastaan puhuvia seikkoja.

Ehdotetun lain soveltamisalaan kuuluvat jatkossa paitsi lapset, joiden epäillään joutuneen rikoksen uhriksi, myös sellaiset lapset, joita epäillään rikoksesta tai joita on tarpeen kuulla rikoksen todistajana. Tietyissä tilanteissa voi olla tarpeen käyttää yksikön asiantuntemusta myös silloin, kun lapsi on rikosprosessissa jossain muussa asemassa kuin asianomistajana. Voimassa olevaa lakia sovelletaan 16 vuotta täyttäneisiin lapsiin vain, jos siihen on erityistä perustetta lapsen terveydentila ja kehitys huomioon ottaen. Ehdotettua lakia sovelletaan kaikkiin alle 18-vuotiaisiin. Tällä muutoksella lainsäädäntö saatetaan vastaamaan nykyistä paremmin kansainvälisiä velvoitteita, kuten YK:n lapsen oikeuksien sopimusta sekä niin sanottuja Barnahus-laatustandardeja.

Poliisin lisäksi esitutkintaviranomaisia ovat esitutkintalain (805/2011) 2 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan rajavartio-, tulli- ja sotilasviranomaiset. Ehdotetussa laissa käytetään käsitettä esitutkintaviranomainen, joten myös esimerkiksi Rajavartiolaitos voi jatkossa tehdä ehdotetun lain mukaisen pyynnön siinä tarkoitetulle yksikölle tilanteessa, jossa on selvitettävänä laittoman maahantulon järjestäminen ja siihen liittyvä ihmiskaupparikos tai muu rikoslain 25 luvussa tarkoitettu vapauteen kohdistuva rikos. Tällaiset rikokset ovat varsin harvinaisia, joten ehdotettujen muutosten vaikutukset rajavartioviranomaisiin jäänevät käytännössä melko vähäisiksi.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan ehdotetulla lainsäädännöllä arvioidaan olevan myönteisiä vaikutuksia rikostorjunnan eri osa-alueille, joita ovat rikosten estäminen, paljastaminen ja selvittäminen. Rikosten estämisen näkökulmasta olennaista on, että lasten pääsyä palvelujen piiriin tuetaan moniammatillista yhteistyötä vahvistamalla. Rikoksen uhrille tarjottavan tuen avulla voidaan ehkäistä joutumista uudelleen rikoksen uhriksi. Tukemalla alaikäisen epäillyn pääsyä tarvitsemiinsa palveluihin voidaan parhaimmillaan ennaltaehkäistä henkilön tulevaa rikollisuutta.

Lapsiin liittyvien rikosepäilyjen selvittämisessä avustavien yksiköiden tehtävistä säädetään lakiehdotuksen 2 §:ssä. Keskeiseksi uudeksi tehtäväksi ehdotetaan yhteenvedon laatimista

esitutkintaviranomaisen tai syyttäjän pyynnöstä lasta koskevista tiedoista, jotka ovat olennaisia arvioitaessa lapsen tilanteeseen liittyviä riskitekijöitä sekä sitä, mihin toimiin esitutkinnassa ryhdytään ja kuinka kiireellisesti toimet toteutetaan. Tällaisia olennaisia tietoja voivat olla esimerkiksi tieto siitä, onko lapsesta aiemmin tehty lastensuojeluilmoituksia, mitä palveluja perheelle on mahdollisesti tarjottu ja onko perhe käyttänyt niitä. Tiedonsaantioikeudesta, joka kattaa välttämättömät tiedot myös mainitun yhteenvedon laatimista varten, säädetään lakiehdotuksen 4 §:ssä. Tiedonsaantia voidaan pitää välttämättömänä esitutkinnan oikeanlaisen suuntaamisen ja kiireellisyyden arvioinnin kannalta. Yksiköiden laaja tiedonsaantioikeus mahdollistaa sen, että lapseen kohdistuvan rikosepäilyn tultua ilmi esitutkinnassa voidaan tehdä tietoon perustuvia, hyvin perusteltuja ja lapsen edun mukaisia päätöksiä.

Lakiehdotuksen 3 §:ssä säädetään moniammatillisesta asiantuntijaryhmästä. Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa on kiinnitetty huomiota pykälän vaikeaselkoisuuteen sekä siihen, että ehdotetussa sääntelyssä ja pykälän säännöskohtaisissa perusteluissa jää osin epäselväksi, mitä edellytyksiä salassa pidettävien tietojen luovuttamiseen kulloinkin sovelletaan. Valiokunta pitää tärkeänä, että sääntely on sen kohderyhmän kannalta riittävän selkeää ja että sääntelystä ilmenee riittävän täsmällisesti tietojen luovuttamisen edellytykset. Hallintovaliokunta esittää, että sosiaali- ja terveysvaliokunta vielä arvioi, onko sääntelyä näiltä osin syytä täsmentää.

Yksiköiden valtakunnallinen ohjaus, kehittäminen ja seuranta, lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa koskevaan kansalliseen ja kansainväliseen yhteistyöhön osallistuminen sekä koulutusten järjestäminen säädetään esityksessä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tehtäviksi. Hallintovaliokunta toteaa, että kansallisen koordinaation merkitys korostuu erityisesti uuden lainsäädännön soveltamisen alkuvaiheessa. Yksiköiden toiminta ulottuu useille hallinnonaloille, ja niiden toiminnan koordinoinnilla on merkitystä myös rikosprosessin näkökulmasta. Valiokunta pitää tärkeänä, että tähän tehtävään ja yksiköiden toimintaan varataan riittävät resurssit. Valiokunta korostaa tässäkin yhteydessä viranomaisten välisen tehokkaan tiedonkulun merkitystä.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Hallintovaliokunta esittää,

että sosiaali- ja terveysvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Valiokunnan lausunto HaVL 15/2026 vp

Helsingissä 16.6.2026

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

varapuheenjohtaja Pihla Keto-Huovinen erk
jäsen Juha Hänninen kok
jäsen Christoffer Ingo r
jäsen Mari Kaunistola kok
jäsen Rami Lehtinen ps
jäsen Mira Nieminen ps
jäsen Saku Nikkanen sd
jäsen Hanna Räsänen kesk
jäsen Paula Werning sd
jäsen Joakim Vigelius ps
jäsen Juha Viitala sd
jäsen Ben Zyskowicz kok
varajäsen Mika Riipi kesk

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Henri Helo